

HAIDUCIA REFLECTATĂ ÎN TEXTELE CULESE DE PIONIERI ÎN CADRUL CERCULUI DE ISTORIE ȘI FOLCLOR

de VIRGILIU CERCELARU

Despre haiducie, ca formă a luptei sociale împotriva exploatării țărănești, pionierii din Aninoasa, membri ai cercului de istorie și folclor „Iancu Jianu”, au cules multe cîntece bătrînești, mai ale privitoare la haiducii plaiurilor locale sau împrejurimilor. Țăranul nu s-a făcut haiduc de dragul hoinăreliei prin codruri, întrucît își iubea mult gospodăria și bucățița de pămînt, care nu-l satisfăcea niciodată. Se ajunge totuși la haiducie după ce s-a convins că orice tratative omenesti cu exploatatorii nu aduc îmbunătățiri situației lor :

Toată vara m-am rugat
De-un chiabur, d-un om bogat
Să-mi dea plugul s-ar un' ceas
Nevoii să nu mă las
Să-mi dea vreo două parale
Să-mi iau la copii sare
Copiii mi s-au ierbat
S-au ierbat și gălbejat
Mîncînd mălai nesărat.

Odată ajuns haiduc, țăranul își face singur dreptate :
Foaie verde foi de dres
La o parte să-mi pun fes
Și la colnicel să-mi ies
Să-mi brăzdez în ales
Să-mi trag brazda plugului
Prin ușa chiaburului
Și-n scara bogatului.

Aceasta pentru a-și face (și lui) loc de muncit :

Chiaburane, chiaburanê
Trage-ți podul mai la vale
Că-ți răcesc un glonte-n șale
Trage podul mai drept
Că-ți răcesc un glonte-n piept
Ori te-adorm ori te deștept.

(Textele de mai sus au fost culese de pioniera Martin Constantina, de la Drăgușin Adrian, de 54 ani din Aninoasa). La celălalt pol al vieții sociale din trecut, poezia noastră populară înfățișează pe bogătași cu preocupările lor, care nu voiau să știe de necazurile poporului.

Foaie verde-a bobului
La crișmele Marcului
Bea Ion al Bogatului
Bea Vîrsogea cu Prilogea
Cu Marin din Drăgoești
Și cu Ion al Sandului
Copongii satului.

Tocmai aceste motive îl determină pe țăran să se haiducească, să intre în codru unde nu are pe nimeni apropiat :

N-am nici mamă
N-am nici tată
Parcă aș fi făcut din piatră
N-am nici frați
N-am nici surori
Parcă aș fi făcut din flori.

Ocupația de acasă și-o mută metaforic în codru.

Activitatea haiducului nemulțumea stăpînitorii și astfel, trimiterea la moarte era inevitabilă.

Să-i faci două cumpeioare
În chip de spînzurătoare
Că haiducii tăi din crîng
Sînt mai mari ca boierii-n tîrg.

(Din balada haiducului Mihai, culeasă de Nicolcescu Stelian de la Nicolaescu Ioana, de 75 ani din Cornișani).

Toate plugurile umblă
Numai plugulețul meu
L-a-nțepenit Dumnezeu

Uite c-o da sfintul
 Să-mi umble și mie plugul
 Să trag brazda dracului
 La ușa spurcatului
 O brăzdată de-ale sfinte
 Să țină ciocoiul minte
 Să-i arunc un semănat
 Cu sîngele meu udat
 Să-i mai dau un semănat
 Cum de mult nu s-a mai dat
 Cu sămînță de plumb și fier
 Ce-o să crească pîn'la cer.
 Mi-am vîndut cămășoara
 Ca să-mi cumpăr săbioara
 Plugulețul meu nebun
 Tu să te prefaci în tun
 Și să poți iarăși ara
 Să mă scapi de hangara
 Bate-i doamne pe ciocoi
 Cum ne bat și ei pe noi
 Cînd ciocoiul e-n putere
 Ne strivește în picioare
 Ne-njugă ca pe boi
 Și ne tunde ca pe oi
 Și din cîmpia românească
 Piere floarea vitejească.

(Telianu Simona de la Telianu Floarea, 70 ani, pensionară Aninoasa).

Țăranul se haiducește numai pentru a lupta cu înverșunare împotriva exploatatorilor. Din versurile de mai sus ne dăm seama cum haiducia constituie un preludiu al răscoalelor țărănești. Exploatatorii luptă puternic împotriva mișcărilor țărănești care au o linie ascendentă : revolte simple, haiducie, răscoale.

Ciocoiul e-nveninat
 Căci cu plugul mi-am urat
 Unde prinde tot stîrpește
 Floarea ierbii nu mai crește
 Bate-i doamne pe ciocoi
 Că e chiar și vai de noi !

Dacă se întâmpla să fie prinși, haiducii erau aspru pedepsiți.

Foaie verde viorea
În opinci că se-ncălța
În opinci cu cataramă
Potera nu-l bagă-nseamă
Dacă-l observa
Trei măciuci în șale-i da
Din sănătate-l scotea.

După aceasta haiducul era închis pînă ce stăpînitorul hotăra pedepsirea, care de cele mai multe ori era cu moartea. Domnitorul era neînduplecat față de hotărîrea de a-l trimite pe haiduc la spînzurătoare, sentința pronunțată cu multă ironie, ceea ce ascundea ura și dorul de răzbunare împotriva haiducilor și satisfacția ce o aveau după ce scăpau de aceștia :

Că nevastă i-au găsit
Numa bună de iubit
Jupîneasa Cerpina
Adusă din Slatina

Deci pe haiduc îl aștepta spînzurătoarea.

Numai că ei aveau grijă să nu fie prinși de poteră și se bazau pe istețimea și curajul care-i caracteriza ca voinici.

Atacurile lor erau îndreptate împotriva stăpînitorilor, a boierilor și uneltelor lor, într-un cuvînt a bogaților vremii. Din versurile baladei haiducului Mărunțelu, care a haiducit pe plaiurile noastre, culese de pionierul Dobrin Constantin, de la Drăgușin Adrian, de 54 ani, constatăm că Mărunțelu ataca boierii, poterașii, popii etc.

Foaie verde de secară
Mărunțelu șade-n țară
Și mănîncă pîine amară
C-a băgat boierii-n boală
Și pe popi în zăpuceală.
Căpitane Palada
Hai deschide-ne ușa
Să-ți văduvim cocoana
Hai la popa din Crețești
C-are bani bisericești
La un floriștea mergea

Și așa el îi grăia :
Bună seara floriștene !
Mă greșii, venii de vreme.

Despre haiducii Terentea și Mihalache, care la fel au haiducit prin plaiurile noastre, (elevul Brancaș Aurel, din clasa a V-a a cules un cîntec bătrînesc din care) constatăm că acțiunile acestora au produs grijă chiar și în guvern.

Hai, hai și iar hai !
Cu haiducul nu-i de trai
Lasă barca și ia trenul
De-a băgat în draci guvernul
Și i-au spus lui Brătianu
Că-i confiscă aeroplanul.

Din alte balade reiese faptul că haiducul nu mai concepe să trateze cu exploatatarii întrucît sînt convinși că nu rezolvă nimic altceva decît compromiterea voiniciei :

Foaie verde măr crețesc
La ce drac mai haducesc
Dacă mă mai căciulesc
De cît să mă rog de-un prost
Mai bine trag la adăpost
Și dau podului pe rost
Să fiu voinic cum am fost

Culese de la Avram Petre de 68 ani.

Nici Iancu Jianu nu concepe să trateze cu exploatatarii, convins fiind că astfel nu s-ar mai numi voinic.

De-aș sta să mă căciulesc
La ce naiba haiducesc
Că-s haiduc cu comanac
Nu babă cu cîrpă-n cap
Șapte poteri rău nu-mi fac
Nici grecii de peste Olt
Nici plaiul Craiovei tot.

(Din versurile culese de pioniera Martin Constantina din clasa a VII-a, de la Martin Loîța, de 70 de ani din Aninoasa).

Tot voinicia și dîrzenia îi fac pe Radu să nu aibă teamă de poteră :

Radu bea se-nveselea
Potera-l înconjura
Dă-te Radule legat
Ori vrei să mori împuşcat
Nu-s fetiţă cu năframă
Să mă dau de bună seamă
Şi-s voinic cu pălărie
Nu mă dau pe voi o mie
Is voinic cu fruntea lată
Nu mă dau pe voi o ceată.

Acest cîntec vechi se poate întilni des în muzica noastră populară locală de astăzi (şi este cules de la aceiaşi informatori).

Dirzenia şi eroismul haiducilor capătă în unele cîntece bătrîneşti puteri supranaturale, asemenea eroilor din basmele noastre.

Dacă sora se ducea
Buzduganul nu-l urnea
Iar Dochin cînd se urca
Pe două deşte mi-l lua
Şi-n noroi îl arunca
În curte la arap pica.

(Din cîntecul haiducului Dochin cules de pioniera Puşcu Gheorghîta de la Popescu Loîta, de 83 de ani, din Aninoasa, pensionară).

Mihu haiducul, din balada cu acelaşi nume, despre care pionierii noştri au cules patru variante, manifestă multă nepăsare faţă de următorii stăpînirii, în frunte cu însăşi domnitorul (aşa cum reiese din balada culeasă de pionierul Nicolăescu Stelian, de la Nicolăescu I. Ioana, de 75 ani, din Aninoasa) :

Lasă, lasă, soră-mea
Nu purta tu grija mea
Că eu sînt Mihu haiduc
De unde iau nu mai duc
Că eu sînt pui de drac
Ce-am dat la boieri de cap
Şi de asta am să scap
Teafăr şi nevătămat

Astfel îi răspunde Mihai soarelui său care-l înștiințează de planul domnitorului Ștefan și al boierilor pentru prinderea sa.

Bibu haiducul care potrivit tradiției locale, ar fi întemeietorul satului Bibești, comuna Săulești, aflăm din versurile culese (de pioniera Limbău Constantina, din clasa a V-a, de la Andrei Gh., de 60 ani din această localitate) că :

La răscruci de drum stătea
Bogații mi-i jefuia
În sat se-napoia
Banii la săraci îi da
Turcii pe aici nu veneau
Că de Bibu se temeau
Știa chiar și Sultanul
Cine-i Bibu năzdrăvanul
Și el mulți a ajutat
Până satul l-a-njghebat
Și de biruri l-a scăpat.

Din toate baladele culese de pionierii noștri reies ca elemente indispensabile haiducului : codrul, arma, iubita și calul, dar n-avea casă și familie (părinți și frați). Pentru a-l avea pe Murgu, cum este denumit mai în toate cîntecele calul, haiducul trebuia să-l obțină tot de la cei bogați. Din cîntecul cules (de pionierul Cercelaru Ion, de la Steică Ștefan, de 74 ani, pensionar C.A.P. din Aninoasa) constatăm că furtul cailor este motivat de sărăcia în care erau nevoiți să trăiască cei forțați să adopte o asemenea soluție.

Căpitane de județ
Ce tot mă ții la coteț
Pentr-un pui de mînzuleț
Că nu l-am vîndut cu preț
L-am vîndut doar cu trei mii
Să-mi iau pîne la cîopli.

Ușurința cu care dobîndeau caii este redată cu umor de poetul anonim în cîntecul amintit :

Dă-mi drumul pîn' la prînz
Să-ți aduc pe acel mînz
Dă-mi drumul pîn' la chindie
Să-ți aduc o herghelie
Dă-mi drumul pînă la amiaz
Să-ți aduc pe acela breaz

Dă-mi drumul pîn la cină
Să-ți aduc iapa bătrînă
Ți-aduc mama cailor
Și tata cîrlanilor
Cînd cînta cocoșii odată
Eram cu caii la baltă
Cînd cînta de două ori
Număram la gălbiori.

Haiducii erau mîndri de faptele lor întrucît se bazau pe istețime și voinicie, iar codrul le era frate. Venirea primăverii îl bucura mult pe haiduc :

Codrul cînd înverzește
Haiducul călătorește
Codrule, plai însořit ,
Ține-mă-n tine pitit
C-am intrat tînăr voinic
Și-acum am îmbătrînit
Am intrat fir de mustață
Și-acum sînt cu barba-n brață.

Versurile de mai sus (culese de pioniera Mandia Ana, de la Mandia Mihai, de 73 de ani, pensionar în Aninoasa) impresionează prin faptul că haiducul este tot timpul în codru, pe care nu voia să-l părăsească niciodată, chiar și în anotimp friguros. Haiducii nu se-ntristau, ci continuau să-și înfrumusețeze viața pentru a uita de necazurile care i-au adus în codru și să se pregătească de noi acțiuni împotriva nedreptății sociale :

La poală de codru verde
Frumușel focșor se vede
Și alt foc nepotolit
De haiduci e ocolit
Sînt vreozzece, cincisprezece
Toți-mi frig la un berbec
Nu îl frig cum el se frige
Ci mi-l frig numa-n belciuge
Ca să-i fie carne dulce
Beau la vin din burdușel
Și dau cu pușca la un semn

Își cheamă iubita pentru a-i aduce haine întrucît se apropia frigul :

Cînd frunza îngălbenește
Ieși mîndră, mă primenește
Dă-mi haine trupului
Pe potrivea codrului.

(Versurile fac parte din cîntecele bătrînești culese de pioniera Drăgoescu Rodica, de la Toaie Dumitru, de 76 ani, pensionar din Aninoasa).

Legătura haiducului cu pădurea și dragostea față de aceasta iese mai puternic în evidență din cîntecul (cules de pioniera Tebeianu Nineta, din clasa a VII-a, de la Băbină C.C. Ilie de 54 ani, din Aninoasa) :

Frunza-n codru cît ține
Și haiducii o duc bine
Iară frunza cînd îl lasă
Toți haiducii merg acasă
Și în jurul focului
Zac de dorul codrului.

Din aceste versuri înțelegem că haiducul nu se poate adapta acasă la el, trăiește tot timpul iernii cu dorul primăverii și reluării vieții în codru. Parcă este bolnav că nu mai haiducește prin codru verde.

Tot timpul iernii, cît stau acasă, li se pare că pădurea s-a schimbat, metamorfoză menită să marcheze dorul haiducului de codru și fenomenul de neadaptare la viața avută înainte de haiducie, țăran al gospodăriei în care s-a născut și crescut și din care a plecat din cauza sărăciei.

Foaie verde foi de nuc
De cînd nu mai sînt haiduc
Lemnele-n pădure plîng
De peste mijloc se frîng
De cînd nu mai haiducesc
Lemnele-n pădure cresc
Buturile odîrzlesc
Și lăstarii-nmuguresc.

(Versurile sînt culese de pioniera Jianu Ileana, de la Găman Ecaterina, de 65 ani, pensionară în Aninoasa).

Cît timp stă acasă, haiducul își hrănește zilele cu speranța venirii primăverii și reluării vieții de codru verde.

Din versurile culese (de pioniera Călin Gheorghita, de la Băbină C.C. Ilie, de 54 ani, pensionar în Aninoasa) ne întărim convingerea că dragostea haiducului pentru pădurea verde este nemărginită.

Numai văd vara venită
Și pe mîndra-n deal suită
Numai văd soare lucind
Și haiducii în deal suind
Cînd e frunza cît paraua
Și lăstarii cît undreaua
S-apuc la deal vîlceaua
Să-mi i-au arma și vergeaua
Și de mînă pingeaua
Unde cîntă turtureaua
Să mă cobor la fîntînă
Unde este apa bună
Apă bună și sălcie
Așa cum îmi place mie.

Menționăm că pentru prezentarea cît mai autentică a haiduciei în versurile culese de pionierii cercului nostru de istorie, nu ne-am limitat numai la epic baladesc ci am inserat în paginile anterioare și culegeri de cîntece populare care se apropie mult de doină, referitor mai ales la versurile care prezintă dragostea și dorul haiducului pentru codru.

Din textele, comentate pînă-n prezent, am încercat să reagem imaginea cîtorva haiduci ai plaiurilor locale și împrejurimilor, a căror activitate constituie fapte istorice, întrucît reflectă fenomene sociale ale refugiului țăranului exploatat, în codru, unde își organizează lupta împotriva exploatatorilor.